

CARTIER
DICTIONAR

Margareta CURTESCU, poet, critic literar, eseist. S-a născut la 22 septembrie 1960 în Hâncești, Fălești, Republica Moldova. Absolventă a Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic de Stat „Alec Russo” din Bălți (1981). Studii doctorale la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (2000) (teza *Reflexe ale mitului orfic în literatura română*). Doctor în științe filologice, conferențiar universitar la Catedra de literatură română și universală, Facultatea de Litere a Universității „Alec Russo” din Bălți (2006-2019). În prezent, este cercetător științific coordonator la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Membră a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și a Uniunii Scriitorilor din România. În perioada 1995-2008, redactor asociat la revista literară *Semn* (Bălți).

A publicat versuri, articole de critică literară, eseuri în reviste din țară și de peste hotare. Participantă la evenimente literare în Republica Moldova, România, Slovacia. Prezentă în reviste, volume colective și antologii de poezie apărute în țară și peste hotare. A coordonat apariția antologiilor *Proza romantică românească* (prefață, selecție a textelor, note biobibliografice, glosar, concepte operaționale și bibliografie). Chișinău: Știința, 2014 și *Constantin Negruzzi. Proza romantică. Negru pe alb* (prefață, note explicative, glosar și bibliografie). Chișinău: Știința, 2023.

Cărți publicate: *Prinsă între clamele speranței* (versuri) (col. *Prima verba*). Chișinău: ARC, 1997; *Simple bluesuri*. Chișinău: Cartier, 2003; *Eternul Orfeu* (eseu critic) (col. *Opera aperta*). Chișinău: Știința, 2005; *Iubirea altfel*. Chișinău: Cartier, 2013, *în piața dante* (antologie de versuri). București: Vinea, 2014; *poèmes obliques* (trad. de Victoria Sicorschi). Bucarest: Vinea, 2015; *Echinoxul de toamnă* (antologie de versuri). Iași: Tipomoldova, 2016; *Inima desenată pe cer* (prefață de Ioan Holban). Iași: Junimea, 2018.

Margareta Curtescu

DICTIONAR
S E L E C T I V

CRITICI
LITERARI

— *și* —

ESEIȘTI

— *din* —

BASARABIA

(1990 - 2020)

CARTIER

Volumul de față este rezultatul unui program derulat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare din Republica Moldova, intitulat „Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)”, realizat la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova.

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: vanzari@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: 021 210 80 51. E-mail: codex@cartier.ro
cartier.ro
cartier.md

*Cartile Cartier pot fi procurate online pe cartier.ro & cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks și pe cartier.ro & cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md
Librărie online, cartier.ro, tel. 0785 199 823.
E-mail: codex@cartier.ro
Librărie online, cartier.md, tel. 068 555 579.
E-mail: vanzari@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România.
Tel./fax: (021) 210.80.51. E-mail: codex@cartier.ro
Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier dicționar* este coordonată de Valentin Guțu
Editor: Gheorghe Erizanu
Coperta seriei: Vitalie Coroban
Coperta: Vitalie Coroban
Design/tehnoredactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Margareta Curtescu
CRITICI LITERARI ȘI ESEIȘTI DIN BASARABIA (1990-2020)
Ediția I, septembrie 2024

© 2024, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Curtescu, Margareta.

Critici literari și esești din Basarabia (1990-2020): Dicționar selectiv/Margareta Curtescu. –
Ed. 1-a. – [Chișinău]: Cartier, 2024 (Bons Offices). – 160 p. – (Cartier dicționar/colecție
coordonată de Valentin Guțu, ISBN 978-9975-86-643-9).

Bibliogr.: p. 157-158. – [500] ex.
ISBN 978-9975-86-747-4.
821.135.1(478).09(038)

Notă asupra ediției

Prezenta ediție a dicționarului selectiv *Critici literari și esești din Basarabia (1990-2020)* ilustrează, într-o formulă incompletă, evoluția demersului metaliterar și a celui eseistic interriversan în ultimele trei decenii. Este perioada în care spațiul literar din Moldova de Est și-a modificat esențial configurațiile și în care domeniile exegetic și eseistic au dobândit, implicit, noi valențe estetice.

La sfârșitul secolului trecut, celor câțiva critici literari și esești din generațiile anterioare, care, în pofida normelor restrictive ale vechiului regim, se raportau la valorile literaturii autentice și la teoriile moderne ale textului literar, li s-a asociat un grup de tineri, semnatari de cronici, recenzii, articole critice, studii monografice, eseuri pe teme literare și culturale – toate cu statut de frondă în raport cu scrierile „exegeților” fideli ideologiei realismului socialist. Selecția textelor de interpretat se făcea deja conform criteriilor estetic și valoric, și deci rămâneau în afara obiectivului critic opere ale scriitorilor cu glorie conjuncturală, în vogă până odinioară. Delimitarea nou-veniților de critica anostă se producea, în primul rând, prin de-ideologizarea demersului, prin renunțarea la patos, conformism și dogmatism. Se profilau alte maniere de abordare hermeneutică – estetizate și intelectualizate. Ceea ce critica anterioară ar fi detestat și clasificat drept literatură neangajată social, decadentă și periculoasă în sensul „deteriorării morale” a cetățeanului sovietic, în opinia criticilor noii direcții, este manifestare a creativității și a individualității artistice. Redefinirea actului critic și a celui eseistic viza și limbajul analitic, din care au fost excluse formulele stereotipice, expresiile înțepenite în schematic și clișeu. În schimb, operele de acest gen, apărute începând cu finele secolului trecut, se remarcă prin fluentă și virtuozitate stilistică, prin temperament și tonalități ironice sau ludice.

Rezultat din proiectul nostru de cercetare cu genericul „Discursul critic și cel eseistic în literatura română postcomunistă din stânga Prutului: de la modernitate la postmodernitate”, realizat în cadrul Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova, dicționarul selectiv *Critici literari și esești din Basarabia (1990-2020)*, primul de acest gen la noi, include 23 de portrete de critici literari și esești, care au desfășurat o activitate notorie după anul 1990, supraveghind în continuare ritmurile literaturii române dintre Nistru și Prut și ale celei din țară. Sunt nume consacrate în domeniu, reprezentanți ai criticii universitare și ai celei de întâmpinare, dar și ale unor esești preocupați de tematici literare și culturale. În context, se regăsesc și profilurile mai tinerilor autori, care perseverează în disocierea textului artistic și a fenomenului cultural. Nu ne-am

propus o interpretare exhaustivă a operei lor, ci am încercat să le evaluăm registrele hermeneutice, opticile estetice, perspectivele interpretative, instrumentarele analitice, grilele axiologice, retoricile exegetice, individualitatea stilistică.

În contextul literar basarabean, lucrarea împlinește, credem, o lipsă. Limitele de spațiu tipografic nu ne-au permis investigarea tuturor contribuțiilor în domeniu. Estimarea fenomenului în totalitatea sa ar reliefa, cu certitudine, și alte viziuni importante și ar întregi imaginea actului critic și a celui eseistic din spațiul basarabean contemporan.

Margareta Curtescu

BANTOIȘ, Ana (7 aprilie 1951, Chirianca, Strășeni), critic și istoric literar, eseistă. Fiica Efrosiniei (n. Stoleru) și a lui Anton Lisnic, agricultori. Absolventă a Facultății de Filologie a Universității de Stat din Moldova (1973). Laborant, cercetător științific inferior, cercetător științific coordonator, director adjunct și director al Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al AȘM (1973-2010).

Doctor în filologie al Universității „Al. I. Cuza” din Iași cu teza *Dinamica sacrului în poezia basarabească contemporană* (coordonator, academicianul Constantin Ciopraga) (1998), doctor habilitat în filologie al Institutului de Filologie Română al AȘM cu teza *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică* (2010). Stagiul postdoctoral la Academia Română (2011-2013); stagiul de cercetare la Universitatea din Montpellier, Franța (octombrie-decembrie 2012). A participat la elaborarea Dicționarului general al literaturii române în cadrul Academiei Române (2011-2013).

Lector la Universitatea Liberă Internațională din Moldova (1993, 1998), conferențiar universitar la Universitatea din Tiraspol cu sediul la Chișinău (2001-2002), titular al Catedrei de literatură universală a Universității de Stat din Moldova (2001-2011) și al Catedrei de literatură română și universală a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți (din 2012-2014), conducător de doctorat, Școala doctorală Filologie a USARB. Consilier în cadrul Ministerului Educației (2017-2019).

Debut în presă cu cronică literară în revista „Cultura” (predecesoarea săptămânalului „Literatura și arta”) (1976) și cu un studiu critic în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1980). Debut editorial, volumul *Creație și atitudine* (1985). Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1986) și al Uniunii Scriitorilor din România (2000), membru al Consiliului de conducere al USM (1999). Membru-fondator al Asociației Culturale ieșene „Al. Phillipide” (Iași). Redactor-șef al „Revistei de lingvistică și știință literară” (2007-2009); redactor-șef al revistei „Limba română” (1997-2001; 2014 – prezent). Activează la Casa Limbii Române „Nichita Stănescu” din Chișinău (din 1998).

Realizatoare a ciclului de emisiuni „Poezie și destin” la televiziunea Moldova 1 (2010) și a emisiunii de critică și istorie literară „Un pământ și două ceruri” la Radio România Chișinău (din 2013).

Colaborează la revistele „Revista de lingvistică și știință literară”, „Nistru”, „Basarabia”, „Viața românească”, „Dacia literară”, „Limba română”, „Detskaia literatura”

(Moscova), „Septentrion” (Cernăuți), „Contrafort”, „Literatura și arta”, „Gând românesc” (Alba Iulia), „Convorbiri literare” (Iași), „Familia” (Oradea), „Rubinaite” (Vilnius, Lituania), „Metaliteratură”, „Nord Literar” (Baia Mare), „Szepirodalmi Figyelo” (Ungaria). A publicat numeroase articole și studii în reviste de specialitate din țară și de peste hotare. A semnat prefete și postfete la diverse ediții. Participantă la manifestări științifice în țară și peste hotare.

Deține: Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2001, 2007); Diploma de Onoare a Prezidiului Academiei de Științe a Republicii Moldova (2001); Premiul pentru critică literară al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Chișinău (2010); Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2011); Diploma Ministerului Educației (2011); Premiul „Cezar Ivănescu” al Salonului Internațional de Carte Românească, Iași (2011); Premiul pentru critică literară al Salonului Internațional de Carte, Chișinău (2013); Premiul Academiei Internaționale „Mihai Eminescu”, Craiova (2022).

Decorată cu Medalia „Universitatea de Stat din Moldova” (2005); „Ordinul de Onoare” al Republicii Moldova (2010); Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Ofițer, Categoria A „Literatură”, acordat de președintele României (2019); Medalia AȘM „Nicolae Milescu Spătarul” (2021).

Conectat cu valorile timpului, debutul criticului literar **A.B.**, cartea *Creație și atitudine* (1985), răspunde imperativelor unei literaturi contaminate ideologic, anchi-lozată în ierarhii bine instalate. În studiul liminar *Parametrii contemporaneității în poemul de azi*, tânăra exegetă investighează transfigurarea artistică, în spațiul poemului, specie mult frecventată de scriitorii de la Chișinău, a evenimentialului (social și istoric) și a elementului etico-civic. Referințele la creația lui Emilian Bucov, Andrei Lupan, Bogdan Istru, Nicolae Costenco, George Meniuc, Liviu Damian, Ion Vatamanu, Pavel Boțu, Arhip Cibotaru ș. a. scot în relief scrieri periferice, înnămo-lite în retoric, elaborate în acord cu principiile realismului socialist, unele purtând amprenta constrângerilor și a limitărilor la care era supus procesul de creație în fosta RSS Moldovenească. Câmpul investigațional este extins în studiul *Umanismul cunoașterii în poezia contemporană pentru copii* prin relevarea ponderii artistice a acestui capitol liric, abordat de scriitorii consacrați Grigore Vieru, Anatol Ciocanu, Iuliu Cârchelan ș.a., dar și de mai tinerii Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Leonida Lari, Vasile Romanciuc, poezia lor impresionând prin noutatea viziunii, fiind, în acel moment, o „Evidentă probă a sincerității și angajării plene”, „dovada unei noi etape de căutări soldate cu succes”. În linii generale, demersul cercetătoarei este orientat spre evaluarea reliefului literar al acestui gen de compuneri lirice (aspectele compoziționale, sistemele de motive, funcțiile sugestive ale imaginilor artistice, particularitățile limbajului etc.). Rarele observații contestate vizează surogatele artistice, cum ar fi poeziile pentru copii ale lui Ion Vieru, în care, constată autoarea, „Consemnarea liniară creează impresia de toarcere a unui fir ce nu se deapănă, ci se destramă undeva nevăzut, spulberând în cele din urmă motivul versurilor”. În studiile

din secțiunea *Poezie și generație*, **A.B.** descifrează dominantele liricii – acordată mai mult la estetic decât la convențiile timpului – a lui Liviu Damian, Victor Teleucă, Gheorghe Vodă, Ion Gheorghiuță, inspectează universurile poetice ale șaptezeciștilor Nicolae Dabija, Leonida Lari, Arcadie Suceveanu și Vasile Romanciuc, remarcând în creația acestor tineri poeți viziunea inovativă, detașată de cadrul literar general.

Descins dintr-o cercetare doctorală, conținutul cărții *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană* (2000) abordează poezia basarabeană din ultimele patru decenii ale secolului trecut în relație cu sacrul, categorie complexă, care, în literatura postbelică interriverană, în condițiile unei politici ateiste, era reprezentată codificat prin „întoarcerea la rădăcini”, ceea ce presupunea conectarea poezilor din acest areal cu resursele folclorice, cu literatura clasică și, parțial, cu cea interbelică, cu spiritul înnoitor al literaturii universale. Tocmai în aceste circumstanțe s-a acutizat sentimentul sacralității, conchide exegeta în capitolul teoretic *Sacrul și sensul existenței autentice*, finalizat cu un subcapitol dedicat relației *sacru - profan* în poezia lui Lucian Blaga, „un înaintaș în sensul căutărilor sacrului în profan, căutări specifice poeziei românești postbelice”, în a cărei gândire și lirică binomul *sacru-profan* exprimă „reintegrarea goetheană a demonicului în divinitate”. Perspectiva blagiană asupra binomului, opinează cercetătoarea, a servit ca model pentru poezii basarabeni, care, în condițiile unei politici de negare cu vehemență a divinității, au camuflat sacrul în profan. În disocierile sale, **A.B.** examinează detașarea progresivă a liricilor șazeciști de „literatura ideologizată a timpului”, explică „nevoia de înălțare interioară și de sacru în poezia anilor '60-'70”, reliefează „dimensiunile vaticinare” ale poeziei din această perioadă, argumentând, în final, prezența sacralității în creația postmoderniștilor. Condușă cu instrumentele specialistului, mizând pe detaliu și sondând interioritatea textelor, exegeza supraveghează îndeaproape manifestările subtile ale fenomenului în creația unor poeți reprezentativi ai literaturii române postbelice de la est de Prut. Așa cum observă autoarea, substratul religios în lirica lui Grigore Vieru este „relevant prin omniprezența forței maternității care adună în ea, ca într-un centru al sacralității, satul, copilăria, casa părintească, iubita, izvorul, lacrima, ploaia”. În spiritul explicității, este relevantă predispoziția pentru arhetipuri a poetului Liviu Damian și „plasarea lor în sacru”, motivele poetice și imaginile artistice ale acestei poezii fiind circumscrise aceluiași coordonat. În creația lui Nicolae Dabija, afirmă autoarea, conectarea cu sacralitatea constă în trăirea liturgică a eului, în raportarea fenomenelor realului la spațiul mitic, originar. În capitolul final al volumului, observația critică glosează în marginea ideii despre mutațiile pe care le suportă conceptul de sacru în discursul liric al postmoderniștilor. În poezia lui Eugen Cioclea, „sacrul se confundă cu voința de a depune mărturie despre prezența în timp și în spațiu”, pe când poetul Emilian Galaicu-Păun, transferând conceptul în registrul ludic, suprapune discursul teologic peste cel literar, cercetătoarea constatând aici „o revărsare totală a sacralității asupra cuvântului: Dumnezeu sau absolutul, în poezia sa, ia forma cuvântului relevant”.

Întrunind articole și recenzii publicate în presa periodică, conținutul cărții *Recuperarea autenticului* (2006) rezidă în reliefația perspectivelor de abordare a autenticului în literatura română de la est de Prut, ceea ce, în opinia autoarei, presupune „restabilirea dialogului scriitorului cu un «sine», care a fost prea mult neglijat și acum are nevoie de certificarea reperelor estetice și nu numai”. Reconstituirea identitară, afirmă cercetătoarea, impune scriitorilor basarabeni reluarea dialogului cu cultura clasică și cea universală, dar și cu folclorul național, spațiu original, fondator. Anume prin această prismă sunt evaluate unele fenomene din peisajul literar autohton (regionalismul interbelic, raportul etnocentrism-universalism în poezia contemporană, oralitatea discursului liric) și sunt interpretate operele mai multor autori, care au imprimat creației lor dimensiuni autentice (Ion Vatamanu, Paul Goma, Liviu Damian, Grigore Vieru, Victor Teleucă, Gheorghe Vodă, Arcadie Suceveanu, Ion Hadârcă ș. a.).

Proiect de anvergură, cercetarea din volumul *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică* (2010) are finalitate integralistă, **A.B.** conectând comentariile pe marginea literaturii române interbelice din perioada postbelică la contextul literar românesc și la cel european. În *Introducere*, exegeta își anunță intenția radiografierii spațiului literar pruto-nistean în perspectiva unei „cercetări profunde în jurul unor probleme precum corelația etnocentrism-universalitate, sacral în textul literar, raportul tradiționalism-modernitate, inclusiv protocronismul...”. Fiind coroborate cu o amplă informație teoretică, discuțiile din cele cinci capitole ale volumului au la origine conceptele-pivot de *modernism, etnocentrism, sacru, pluricentrism, universalizare*. Familiarizată cu dinamica proceselor literare românești din Basarabia, care s-au desfășurat de-a lungul deceniilor interbelice și postbelice, **A.B.** își pliază comentariile pe operele scriitorilor notorii din câteva generații și promoții, acordându-și ideile la antinomiile *național – universal, tradiționalism – modernism, modernism – postmodernism*. Politicilor regionaliste, ca manifestare a conștiinței de sine, dar și ca semnal al spiritului conservatorist în literatură, le opune conceptul de *universalizare*, ceea ce, în opinia autoarei, semnifică o „deschidere spre valorile general-umane și, în mod convențional, spre valorile literare aflate în circuitul universal”. Dimensionarea relației *provincial – național – universal* în literatura Republicii Moldova îi generează autoarei secvențe interpretative substanțiale, aplicate creației lui Ion Druță, Grigore Vieru, Gheorghe Vodă, Paul Goma, Liviu Damian, Anatol Codru, Victor Teleucă, Arcadie Suceveanu ș. a. Se configurează, în final, o imagine panoramică a peisajului literar românesc de la est de Prut, în care se regăsesc etapele, de avânt sau de stagnare, ale fenomenului, perioadele sale de coerență sau de fractură, vectorii modelelor străine la care s-au raportat unii scriitori postbelici – toate subsumate traiectului parcurs de literatura ținutului întru regăsirea identității pierdute.

În *Literatura basarabeană și modelele literare europene* (2013), miza demersului analitic o constituie nu doar examinarea și explicarea parcursului literar românesc din Basarabia postbelică până în actualitate, dar și prezentarea, cuprinzătoare, a subiectului, în conformitate cu sinuoasa problemă identitară. Dublul periplu, critic

și istorico-literar, i-a solicitat **A.B.** un elan susținut, căci, în orizonturile sale interpretative, au intrat destine literare, consumate într-un impresionant segment temporal. Înaintarea fenomenului, acumulările succesive de substanță literară, în fine, coagularea, într-un spațiu omologat, sub impulsul esteticilor moderne, a literaturii ținutului constituie obiectul acestui consistent volum. Construite cu atenție și rigoare, studiile evaluează diverse manifestări ale sensibilității artistice, de la activitatea criticului Vasile Coroban la creația poetei Liliana Armașu. Complexitatea volumului, polifonia sa descind din explorarea unui impresionant corpus de texte și autori, fiind relevate, în primul rând, raporturile acestora cu patternurile edificatoare. Conținuturile se repliază totuși pe un subiect magistral: evaluarea identității literaturii române din spațiul pruto-nistean, prin prisma raportării sale la modelele europene sau la cele americane, instaurarea, prin traversarea unor timpuri agresive, a unui registru omologator. E tocmai formula ce sudează părțile cărții, în care **A.B.** a reunit un bogat material istorico-literar, selectat de pe câteva teritorii cu diverse configurații valorice. În acest sens, demonstrația se compune din exemple relevante, cum ar fi explicarea relației lui Ion Vatamanu cu poezia americană, atractivă pentru poetul de la Chișinău prin „antisentimentalismul și antiromantismul” ei, sau cea referitoare la influențele din Garcia Lorca și Rilke în poezia lui Grigore Vieru. O radiografiere a scrisului românesc de la est de Prut, începând cu a doua jumătate a secolului trecut și până în prezent, îi impune exegetei aplicarea unor multiple perspective interpretative. Explicarea fenomenelor literare, care au evoluat sub „teroarea istoriei”, dar și sub semnul preceptelor moderniste sau al celor post-moderniste, a presupus evocarea destinelor literare ale condeierilor din câteva generații. Autoarea volumului supraveghează minuțios, cu vocație ordonatoare, evoluția formelor, afirmarea conceptelor în perioadele evaluate. Respectând obiectivul strategic de prezentare a oscilațiilor și metamorfozelor literaturii române din Basarabia, „aflată sub vremi”, a condiției scriitorului în contexte istorice și sociale concrete, **A.B.** decelează, în cele trei mari compartimente ale volumului, *Tradiție locală și modernitate europeană, Literatura de la est de Prut și brutalitățile istoriei și Scriitorii basarabeni între modernism și postmodernism*, cazurile ilustrative ale unor scriitori care au trăit și au creat în epocile respective. Debutând cu evocarea activității de diplomat și a creației lirice a lui Lucian Blaga, care „a suplinit oarecum rolul diplomatic atât de necesar în menținerea relațiilor dintre peisajul cultural, literar și, în definitiv, identitar al românului basarabean cu cel european”, cercetătoarea estimează meticulos, prin prisma particularizării, experiențele literare ale lui Nicolai Costenco, Ion Vatamanu, Vladimir Beșleagă, Andrei Lupan, Lidia Istrati, Vasile Levițchi, Liviu Damian, Grigore Vieru, dar și ale unor scriitori din actualitate: Leo Butnaru, Lorina Bălțeanu, Steliana Grama, Constantin Cheianu, Ștefan Baștovoi, Iulian Ciocan, Anatol Moraru, Liliana Armașu ș.a. Axate pe detalii, studiile impresionează prin rigurozitatea judecăților de valoare, emise la capătul unor lecturi în profunzime, prin multiplele informații factuale, inserate în actul critic, ceea ce-l decorsetează, îl absolvă de inserțiile teoretizante și îi imprimă lejeritate, devenindu-i

familiar cititorului, celui tânăr, în special, care va recunoaște aici configurațiile exacte ale ambianțelor literare și exegetice din spațiul basarabean postbelic și din cel contemporan, căci unicul criteriu aplicat operelor comentate îl constituie cel estetic. Se mai remarcă și tonalitatea echilibrată a autoarei în raport cu subiectele repudiate, de obicei, în critica din ultima perioadă. În aceste cazuri, comentariile iau în calcul resursele timpului istoric, în care s-a derulat evenimentul propriu-zis, „o istorie care nu se lasă cu una, cu două explicată și nu e recognoscibilă pentru toată lumea”. De exemplu, în „încercarea de a spulbera ambiguitatea care planează deasupra unei figuri emblematice pentru peisajul basarabean postbelic, cum este Andrei Lupan” (*Intellectualul basarabean și istoria*), criticul se conduce de un singur principiu, exprimat cu fermitate în aserțiunea: „Iată de ce îmbinarea hermeneuticii existențiale cu cea ideologică în abordarea creațiilor scriitorilor din acea perioadă este inevitabilă”. Comentariile și reflecțiile critice devin verosimile doar raportate la realitățile istorice sau la conjunctura social-politică a epocii. De altfel, o structură repetabilă transpare insistent din conținutul volumului *Literatura basarabeană și modelele literare europene* – cea a identității scriitorului basarabean. Amplul studiu, *Scriitorul basarabean și reflexele brutalității istoriei*, în care se conțin date cutremurătoare despre omul și scriitorul Nicolai Costenco, explică de ce anume această personalitate literară „ilustrează poate cel mai complicat și mai distorsionat destin al creatorului basarabean din secolul al XX-lea”. În fond, autenticitatea scriitorului basarabean, menționează autoarea volumului, se conturează doar prin prisma evenimentului istoric propriu-zis. „De acest lucru trebuie să ținem cont în permanență și în condițiile avântării societății noastre spre postmodernism, spre societatea de consum, spre mondializare, spre jocul simulacrelor”, explică exegeta. Studiile incluse în primele două compartimente pun în lumină dificultățile de ordin nonliterar, cu care se confruntau scriitorii în perioada regimului autoritar, condițiile traumatizante, în care s-a constituit literatura locului în acest răstimp. O manifestare emblematică a spiritului nonconformist este cazul lui Vasile Coroban, care, în anii șaizecișaptezeci ai secolului trecut, „a dat contururi inconfundabile demersului critic basarabean, accentuând necesitatea afirmării conștiinței de sine în literatură”. Opțiunile sale pentru creația clasicilor români și maniera exegetică în care comentează proza lui Ion Creangă vor întretine, într-o formulă camuflată, dialogul cu spațiul exegetic din țară, iar investigarea mai multor autori din literatura universală semnifică, în condițiile unei ideologii restrictive, pledoaria sa pentru organicitatea formulei *local – național – universal*. În *Inima mea începe de la orizont*, tabloul literar al anilor șaizeci este refăcut din precizări clarificatoare, necesare în vederea înțelegerii contextului în care a activat generația de scriitori, căreia „i-a revenit sarcina extrem de dificilă de a contribui la renașterea din cenușă a păturii intelectuale basarabene exterminată în totalitate de către regimul postbelic”. Astfel se face că o imagine frecventă în lirica lui Ion Vatamanu, „orașul îngenuncheat” pe care poetul îl poartă în suflet este, de fapt, geografia spirituală a unei Basarabii devasta-

te și rupte de la matricea ei firească. Familia de spirite din care făcea parte Vatamanu era numeroasă și trebuie menționat că a existat un dialog fertilizator în mediul literar al anilor '60-'70, când, se pare, încrederea reciprocă dintre oamenii de cultură și de litere se axa în mare măsură pe principiul următor: «Intellectualul este cineva aflat în căutarea adevărului dincolo de interesele personale» (Jean D'Ormesson)». Viața literară din spațiul basarabean postbelic se vădește în toată complexitatea sa, căci investigațiile A.B. fixează și legăturile intraculturale, în cadrul cărora literatura română din Basarabia, prin intermediul mesagerilor săi, stabilește contacte cu zone culturale europene. În acest mod se explică prezența, în economia volumului, a studiilor consacrate unor intelectuali care au intermediat între cultura română și cea occidentală, *Dialogul intercultural ca logos al celuilalt*, dedicat lui Valeriu Rusu, rezident în Franța, și *Singularitatea și singurătatea rostirii*, conținând emoționante referințe la coordonatele liricii lui Alexandru Lungu, stabilit la Bonn, pentru care „Tragismul infertilității, de sorginte mallarmeană, se suprapune peste nemărginirea exilului”. În cel de-al treilea compartiment, *Scriitorii basarabeni între modernism și postmodernism*, cercetătoarea sesizează și comentează metamorfozele spațiului literar contemporan, produse ca rezultat al impactului acestor concepte asupra creatorilor din ultimele generații. După operația de clarificare a diferențelor dintre aceste două curente literare, prin intermediul comentariilor la *Postmodernism și elitism. Postmodernismul românesc și circulația elitelor și Transmodernismul*, volume semnate de Adrian Dinu Rachieru și, respectiv, de Theodor Codreanu, exegeta dimensionează reflexele acestor „-isme” în creația unui grup de poeți și prozatori contemporani, plasați deja în alte ecuații decât cele anterioare, relații explicate în studiul final, *Scriitori basarabeni și paradigme literare europene. În loc de postfață*.

Regăsirea de sine în literatura română (2023) propune un demers critic elaborat riguros și fundamentat estetic. Revendicate de la preocupările mai vechi ale autoarei, subiectele discutate refac segmente relevante ale traseului căutărilor identitare („regăsirea de sine”), parcurs de literatura română postbelică prin unii actanți ai săi. Studiile critice, întrunind și elemente de istorie literară, urmăresc, în ansamblu și în particular, acest itinerar situat sub semnul relației antinomice *flux-reflux*, profilându-i denivelările din perioada totalitaristă și schimbările de altitudine din postcomunism. A.B. interpretează, în special, fenomenele literare din Basarabia, pe care le raportează constant la marea literatură română. Comentariile exegetei, aplicate asupra operelor unor scriitori reprezentând câteva generații (de la șaizeciștii Vasile Vasilache și Aureliu Busuioc, la optzeciștii Nicolae Popa, Grigore Chișer, Nicolae Leahu și la mai tinerii Tatiana Țibuleac, Ana Rapcea, Alexandru Popescu ș. a.), îi vădesc simțul valorii și buna cunoaștere a ritmurilor narațiunii și liricii basarabene din a doua jumătate a secolului trecut și din primele decenii ale secolului curent. În perimetrul pruto-nistean, observă interpreta în studiul liminar, *Regăsirea de sine în literatura basarabeană: flux și reflux*, literatura de până la momentul 1989 evoluează pe două planuri: „cel al închiderii, al orientării etnocentrice, și cel al des-

chiderii spre dialogul cu alte culturi și alte literaturi; al formelor de manifestare, pe de o parte, a etnocentrismului și, pe de altă parte, a modalităților de ieșire din cerc, de depășire a orizontului închis”. În context, sunt discutate operele poezilor Liviu Damian, Grigore Vieru, Gheorghe Vodă, Anatol Codru, Victor Teleucă, Arcadie Suceveanu, care au sfidat limitele impuse de regimul totalitarist, opunându-le o lirică conectată la spațiul originar, la centrul ființial sau la valorile universale – „un univers alternativ, în care personajul liric e preocupat de restabilirea coordonatelor fundamentale ale unei existențe nedeterminate, firești”, afirmă cercetătoarea. Peisajele literare interriversane sunt evaluate în perspectiva confruntării scriitorilor din anii '60 cu „orizontul închis”, ceea ce a condus la recuperarea autenticului în creația lor.

Volumul *Regăsirea de sine în literatura română* actualizează itinerarul sinuos al afirmării, în perioada sovietică, a unor creații literare veritabile, relevând, concomitent, mutațiile survenite în literatura postcomunistă din Moldova de Est la nivelurile tematic, tehnicilor de reprezentare, limbajului, identității eului scriptic etc. În acest sens, exegeta examinează particularitățile discursului postmodern în poezia lui Nicolae Leahu și a lui Grigore Chiper sau în proza Mihaelei Perciun; analizează reprezentările marginalității în creația lui Dumitru Matcovschi, Grigore Vieru, Gheorghe Budeanu ș. a., abordarea migrației în proza Clădiei Partole, Lucreției Bărlădeanu și a lui Constantin Olteanu; comentează nuanțele scriiturii feminine în lirica Anei Rapcea și a Mariei Pilchin etc. Înramate în claritate științifică, observațiile critice sunt acordate la teoriile literare și filosofice moderne – conexiunile criticului cu afirmațiile lui Gérard Genette, Roland Barthes, Umberto Eco, Serge Doubrovsky, Jean-François Lyotard, Zygmunt Bauman, Mircea Martin și ale altor teoreticieni notorii vin în sprijinul respectivei idei.

În peisajul critic românesc, volumele semnate de A.B. relevă sigur, fără stridențe, statutul literaturii române din Basarabia în contextul mării literaturi naționale, dar și în cel al literaturilor continentale. Important e că istoricul și criticul literar, triind fenomenele din câteva epoci, diseminează, eliberată de prejudecăți, un amplu material factologic, îl conceptualizează și îi dă un diagnostic exact. Denunțând o pronunțată tentă recuperatorie, acest efort al cercetătoarei dobândește importanță și în sensul că oferă posterității mărturiile necesare despre ceea ce s-a produs și se mai produce în interiorul acestui fenomen efervescent.

Opera

Critică și istorie literară, eseu: *Creație și atitudine. Articole de critică literară*, Chișinău, 1985; *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*, București, 2000; *Recuperarea autenticului*, Chișinău, 2006; *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică*, Chișinău, 2010 (Iași, 2014); *Literatura basarabeană și modelele literare europene. Critică și istorie literară*, București, 2013; *Regăsirea de sine în literatura română*, Chișinău, 2023.

Repere bibliografice:

Mihai Dolgan, *Angajată în actul de creație*, „Literatura și arta”, 7/ 1997; Mihai Cimpoi, *O istorie a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, 1997, 276; Șt. Ioanid, *Ana Bantoș. Dinamica sacrului...*, „Curierul românesc”, dec./ 2000; Constantin Ciopraga, *O carte așteptată*, în: *Dinamica sacrului în poezia basarabească contemporană*, București, 2000; Lucia Țurcanu, *Dinamica sacrului în poezia basarabească contemporană*, „Semn”, 2002; Theodor Codreanu, *Sacrul în poezia basarabească postbelică*, „Literatura și arta”, 27 nov., 48/ 2003, 5; Dan Mănuță, *Sacrul în lirica basarabească*, în: *Literatură și ideologie*, Iași, 2005, 134-142; Vlad Pohilă, *Ana Bantoș*, „Calendar național”, Chișinău, 2006, 110-112; Diana Vrabie, *Recuperând autenticul...*, „Limba română”, 1-3/ 2007, 109-113; Constantin Ciopraga, *O voce din Basarabia: Ana Bantoș*, „Convorbiri literare”, 2008, 11; Vlad Zbârțoiu, *Dinamica sacrului sau similitudinea vibrațiilor divine*, în: *Meridiane ale verbului matern*, Iași, 2009, 207-214; *Bantoș Ana*, în: *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812-2010*, Chișinău, 2010, 32; Dan Mănuță, *Ana Bantoș. Modernizarea discursului critic și istoric literar*, „Limba română”, 9-10/ 2010, 78-82; Mircea A. Diaconu, *O imagine complexă asupra literaturii române din Republica Moldova*, „Limba română”, 9-10/ 2010, 83-85; Theodor Codreanu, *Rigoare critică și talent literar*, „Limba română”, 9-10/ 2010, 86-87; Nicolae Busuioc, *O remarcabilă sinteză critică*, „Cronica veche” (Iași), 10/ 2011, 6; Maria Cosniceanu, *Fericirea de a străluci prin frumusețe și inteligență*, „Literatura și arta”, 7 apr./ 2011, 4; Vitalie Răileanu, *...încă departe de vârsta memoriilor*, „Literatura și arta”, 7 apr./ 2011, 4; Nicolae Roibu, *Ana Bantoș, cu „Deschidere spre universalism”*, „Timpul”, 7/ 2011; Margareta Curtescu, *Peisaje literare din Basarabia în dimensiunea istoriei*, „Limba română”, 9-12/ 2013, 174-178; Valeria Matvei, *Ana Bantoș*, „Calendar național”, 2016, 123-125; Tatiana Luchian, *Ana Bantoș*, „Calendar național”, Chișinău, 2021, 152-154; Theodor Codreanu, *Ana Bantoș sub zodia împlinirii*, „Limba română”, 2/ 2021, 136-147; Terezia Filip, *Literatura română a Basarabiei postbelice prin grila analitică și conceptuală a Anei Bantoș*, „Limba română”, 2/ 2021, 148-156; Arcadie Suceveanu, *Caratele nobleței*, „Limba română”, 2/ 2021, 129-135; Vitalie Răileanu, *Ana Bantoș și deschiderea spre adevărata literatură*, „Limba română”, 2/ 2021, 157-161; Lucia Țurcanu, *Ana Bantoș: critica făcută cu acribie*, „Moldova”, mart.-apr./ 2021, 54-59.

Referințe critice:

„Structurată pentadic, ca semn al armoniei personalității critice, *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică* arată nu doar rigoare și nuanțare critică, ci și un talent literar oglindit într-o limbă română curată, în care savoarea regională răzbate discret, fiind susținută de rafinamentul la care a ajuns astăzi limba română literară. Ana Bantoș este una dintre vocile critice importante din spațiul românesc.”

Theodor CODREANU

„Cartea universitarei și cercetătoarei Ana Bantoș de la Chișinău (*Deschiderea spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică – n.n.*) este o amplă, riguroasă și curajoasă abordare critică și estetică, o privire panoramică a literaturii române din Basarabia perioadei postbelice a secolului XX, realizată de un teoretician exigent și meticulos prin grila valorilor și a conceptelor moderne specifice domeniului. Puțini exegeți au curajul abordării *in integrum* a unui fenomen creator, a unei întregi literaturi, precum autoarea cărții de față. Aceasta dă un plus lucrării și autoarei, având în vedere subiectul abordat.”

Terezia FILIP

BURLACU, Alexandru (8 iunie 1954, comuna Chitai, r-nul Chilia, reg. Odesa, Ucraina), critic și istoric literar, eseist, cercetător științific, editor de carte. Fiul Mariei (n. Râjală) și al lui Gheorghe Burlacu, agricultori. A absolvit Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Facultatea de Litere (1977). Laborant superior, doctorand, Institutul de Limbă și Literatură al AȘM (1977-1983); cercetător științific inferior la Institutul de Limbă și Literatură al AȘM (1983-1988); doctor în filologie, specialitatea „Literatura română”, cu teza *Simbol și simbolizare în poezia anilor '60-'80* (1986); cercetător științific la Institutul de Literatură și Folclor al AȘM (1988-1992); secretar științific la Institutul de Literatură și Folclor al AȘM (1992-1994); cercetător științific coordonator la Institutul de Filologie al AȘM (1994-2006); cercetător științific principal la Institutul de Filologie Română „B.P.-Hasdeu”/Institutul de Filologie al AȘM (2006-2019).

Conferențiar universitar (1998), șef al Catedrei de istorie și teorie literară a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” (1995-2017), profesor universitar (2003). În prezent, consultant științific la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova/Ministerului Educației și Cercetării.

Director fondator, redactor-șef al revistei științifice „Metaliteratură” (acreditată Categoria „C”) (2000-2008); redactor-șef al revistei „Philologia” (2010-2009); președintele Seminarului științific de profil la specialitatea Teoria literaturii (10.01.08); membru al colegiului de redacție al revistelor „Philologia” și „Viața Basarabiei” (2010 – prezent); membru al Seminarului științific de profil la specialitatea 622.01 – Literatura română; membru al Comisiei de experți a CNAA în probleme de mass-media și științele comunicării.

Publică articole și studii critice, recenzii în revistele științifice „Akademos”, „Metaliteratură”, precum și în revistele literare și de cultură „Basarabia”, „România literară”, „Contrafort”, „Limba română”, „Viața Basarabiei” (serie nouă), „Literatură și artă” etc.

Coautor al *Dicționarului general al literaturii române* (ediția întâi și a doua).

Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, al Uniunii Scriitorilor din România și al Comisiei de conducere a USM (2021 – prezent).

Deține Premiul Prezidiului AȘM pentru tinerii savanți (1984, 1987); Premiile Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova de critică și istorie literară (1997, 1999,

2007, 2008); Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Chișinău (2008, 2018); Premiul nominal al Academiei de Științe a Republicii Moldova în domeniul literatură „Grigore Vieru” pentru ciclul de lucrări „Probleme actuale de poetică” (2016). Decorat cu Medalia „Dimitrie Cantemir” a AȘM (2014); Medalia „Meritul Civic”, acordată de Președintele Republicii Moldova (2015). Om emerit, titlu acordat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova (2010).

A.B. se afirmă ca cercetător literar la începutul anilor '80, într-o perioadă când demersul critic era acordat la ideologia realismului socialist, dar, spre sfârșitul deceniului, în contextul transformărilor politice majore din fosta RSSM, și-a reformulat opțiunile și criteriile analitice. Debutul său editorial, volumul de studii și eseuri *Critica în labirint* (1997), este urmat de o amplă activitate evaluativă și disociativă, reflectată în numeroase articole, studii, eseuri, în cărți de critică și istorie literară, în monografii. Antologia *Scriitori de la „Viața Basarabiei”* (1990), elaborată în colaborare cu Alina Ciobanu (una dintre primele cărți editate la Chișinău în grafie latină, înainte de adoptarea legii cu privire la limba oficială și alfabet), repune în circulație un segment literar tabuizat de ideologii vechiului regim. În prefața intitulată „Atlantida literară” (variante revăzută a articolului *Revista „Viața Basarabiei”: Promovarea spiritului autohton*, publicat de **A.B.** în „Literatura și arta” din iunie 1989), era anunțată necesitatea readucerii în discuție a acestui capitol din literatura română de la est de Prut. După aproape jumătate de secol, în care revista literară, „cap de serie din anii '30 și steaua călăuzitoare a culturii românești din această perioadă fecundă” (Mihai Cimpoi), a fost intenționat ignorată și colaboratorii săi uitați, antologia anula injustiția la care au fost supuse literele basarabene timp de aproape jumătate de secol.

Recuperarea moștenirii literare interbelice, prin relevarea dimensiunilor tradiționaliste și moderniste ale fenomenului, devine pentru **A.B.** subiectul predilect al cercetărilor sale ulterioare, incluse în volumele: *Mișcarea literară din Basarabia anilor '30: atitudini și polemici* (1999), *Proza basarabeană: fascinația modelelor* (1999), *Poezia basarabeană și antinomiile ei* (2001), *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30* (2002). Comentariile aplicate creației unor scriitori proeminenți din literatura basarabeană interbelică (Constantin Stere, Ion Buzdugan, Pan Halippa, Gheorghe V. Madan, Petre V. Haneș, Vladimir Cavarnali, Magda Isanos, Petre Ștefănuță, Lotis Dolenga, Mihail Curicheru, Ioan Sulacov, Ștefan Ciobanu, Gheorghe Bezviconi ș.a.), actualizarea activității revistelor literare și de cultură generală, „Viața Basarabiei”, „Cuget moldovenesc”, „Bugeacul” etc. au condus la reabilitarea unui fenomen literar reprob în perioada sovietică din motive ideologice și la refacerea „imaginii continuității și complexității noastre literare”. Criticul pune în discuție raportul prozatorilor basarabeni cu modelele furnizate de proza lui Liviu Rebreanu, Mircea Eliade, Camil Petrescu și a altor mari scriitori români. În schimb, în opinia cercetătorului, lirica interbelică și postbelică din ținut este tutelată de un singur model – cel eminescian, căci, „în poezia lui Eminescu, există mai mulți Eminescu, mai multe viziuni, stiluri

etc., etc., din care basarabeni au preluat, reinterpretat, în funcție de temperament, mentalitate, gust, sensibilitate principii canonice etc., diferite structuri eminesciene. Cu adevărat, și în spațiul dintre Prut și Nistru, avem atâția Eminescu, câte generații atestăm în poezia secolului XX”. În multitudinea de scrieri triate, criticul delimitează între elementele moderniste (simboliste, expresioniste, parnasiene) și cele tradiționaliste (sămănătoriste, poporaniste), constatând că, în perioada interbelică, intențiile de sincronizare a scriitorilor basarabeni cu modernismul românesc s-au configurat în romanele lui Ioan Sulacov, Alexandru Robot, Constantin Stere, Leon Donici, în lirica Magdei Isanos, a lui Vladimir Cavarnali, Nicolae Costenco.

Preocupările lui A.B. vor continua în *Texistențe*, o serie de volume reunite sub același titlu și publicate în perioada 2007-2021, în care fenomenele literare postbelice de la est de Prut sunt urmărite în evoluție paradigmatică și explicate în contextele social-politic și literar ale timpului. Construcția sa critică include arheologii ample cu referire la proza romanescă a lui Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Ion Druță, Vlad Ioviță. Interesul i se îndreaptă și spre operele lui Constantin Stere, Leon Donici și Paul Goma, neglijate anterior de critică din varii motive. În amplele studii de naratologie, operele acestor prozatori sunt evaluate meticolos, fiindu-le analizate arhitectonica, universul artistic, problematica, tehnicile și strategiile de reprezentare, condiția personajelor, structurile conotative, scriitura – spre a le defini specificitatea, a le releva elementele autentice sau locurile comune. Revendicat, în special, de la critica structuralistă și cea arhetipală, instrumentarul teoretic al exegetului trimite la conceptele lui Mihail Bahtin, Roland Barthes, Adrian Marino, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu ș. a. Disecțiile critice au ca finalitate clarificarea traseului estetic, parcurs de romanul basarabean de la *În preajma revoluției* de Constantin Stere și *Marele Archimedes* de Leon Donici, la celebrele *Singur în fața dragostei*, *Povestea cu cocoșul roșu*, *Zbor frânt* și *Povara bunătății noastre*, semnate, respectiv, de Aureliu Busuioc, Vasile Vasilache, Vladimir Beșleagă și Ion Druță, și, în final, la romanele din anii '90 ale lui Paul Goma și Aureliu Busuioc. Studiile sunt clarificatoare pentru lectorul neinițiat în evoluția și tipologia romanului postbelic din spațiul interriversan, a cărui metamorfoză, susține criticul, „începe odată cu a doua jumătate a anilor '60 ai sec. XX și cuprinde, în termenii lui Nicolae Manolescu, tipurile *doric* și *ionic*, în timp ce *corinticul* este ca și cum inexistent, manifestându-se prefigurativ și indecis doar în *Povestea cu cocoșul roșu* (1966) de Vasile Vasilache”.

Judecățile de valoare emise de A.B., care se impune tot mai mult ca revizionist al literaturii din spațiul pruto-nistrian, fixează coordonatele artistice distincte ale operelor comentate: „Romanul lui Stere (*În preajma revoluției* – n.n.) poate fi privit nu numai ca un roman mimetic, dar (poate chiar în primul rând) și ca un text în discuție cu alte texte” (*Bildungsromanul lui Stere: univers artistic, personaje, tehnici narative*); „În contextul utopiilor despre revoluția rusă, opera lui Donici (*Marele Archimedes* – n.n.) face un sever rechizitoriu comunismului incipient și dezvăluie lucid un antimodel al normalității umane” (*O antiutopie de Leon Donici*); „*Povestea cu cocoșul roșu* ține de o altă «vârstă a romanului». De aici provin, cu siguranță, și

deosebirile de tehnică și ontologie românească” (*Scara lui Osiris sau despre bouțul lui Vasile Vasilache*); „Romanul lui Beșleagă (*Zbor frânt – n.n.*) este unul experimental și se sincronizează cu noul roman francez (...)” (*Drama zborului frânt*) etc. Supravegherea atentă a fenomenului îl conduce pe cercetător spre delimitări comparatiste de genul: „Începutul doric al romanului *Zbor frânt* e unul neobișnuit, el se deosebește de alte debuturi din romanele tradiționale, foarte clare și coerente, cu un narator omniscient și omnipresent, cu o viziune auctorială și continuitate liniară, cu structură teleologică și inelară ca *Povara bunătății noastre* (de Ion Druță – *n.n.*), cu protagoniști tipici și situații tipice. E un început ce mizează pe jocul destinului, pe jocul de planuri temporale. Psihologia și valorile dominante ale personajelor sunt de ordin intim” (*Drama zborului frânt*).

Disocierile lui **A.B.** pe marginea liricii postbelice basarabene s-au materializat în studii despre creația celor mai importanți poeți din generațiile șaiszecistă și șaptezecistă, reunite în volumul *Proba esteticului. (Neo)moderniști basarabeni* (2020, 2023). Cercetătorul își acordă instrumentele de lucru la estetic, unica grilă de evaluare a fenomenelor poetice din aceste decenii, a căror metamorfoză, consideră criticul, a fost determinată în mod decisiv (oricât de discutabilă ar fi teza!) de raportarea la neomodernism. Postulatului emis de Eugen Simion, conform căruia Grigore Vieru și generația sa „reprezintă pentru această provincie românească mereu năpăstuită de istorie ceea ce a fost, la începutul secolului, generația lui Goga pentru Transilvania”, analistul de la Chișinău îi opune afirmația că „generația lui Vieru și Damian a trecut prin câmpul de atracție al neomodernismului sau, cel puțin, a adaptat neomodernismul la un tradiționalism decisiv, receptiv, asimilator”. În același timp, **A.B.** justifică neconcordanța poeziei șaiszeciștilor autohtoni cu cea a colegilor de generație din România prin ostilitatea contextului istoric, în care „efortul de conservare a identității naționale este, pentru scriitorul basarabean, mult mai important decât formele de expresie, inovațiile «poeziei lingvistice», manierismele, ingineriile verbale, arabescurile virtuozitate ale neomoderniștilor din Țară”. Și generația șaptezecistă, supranumită a „ochiului al treilea”, „vine în literatură pe un timp foarte nefavorabil creației, când ochiul acerb al cenzurii devine hipervigilent”.

În demersuri din care nu lipsesc alertețea expunerii și dezinvoltura comentariilor, portretele literare ale poezilor Grigore Vieru, Liviu Damian, Dumitru Matcovschi, Gheorghe Vodă, Andrei Țurcanu, Vasile Romanciuc, Nicolae Dabija, Leonida Lari ș. a. sunt reliefate complex: criticul le urmărește și explică, de la un volum la altul, schimbările de registre lirice, metamorfozele limbajului; le evocă particularitățile imaginarului artistic, sistemele stilistic și conotativ etc. Pliate pe obiectivitate și ajustate teoretic (observațiile exegetului sunt raportate la conceptele lui Hugo Friedrich, William Empson, Northrop Frye ș. a.), explorând detaliul, comentariile le fixează, la modul memorabil, fără menajamente, individualitățile lor poetice: „În poezie, Busuioc e un histrion care face teatru din orice subiect, e subtil și înzestrat cu inteligență artistică, apelează la forme de expresie care reclamă un anumit mod de lectură, preferat, de regulă, într-un regim aluziv, deconcertat” (*Aureliu Busuioc, his-*